

**31 MAYIS-10 HAZİRAN 2013 TARİHLERİ ARASINDA
İRAN'DA DÜZENLENEN “Şİİ-SÜNNİ İLİŐKİLERİ”
ÇALIŐTAYI VE İRAN GEZİSİ'NE AİT NOTLAR**

Habip DEMİR*

Günümüz Müslümanları arasında yaşanan en büyük sorunlardan birisi, kanaatimce, dinî toplumsal grupların (mezhepler, tarikatlar ve cemaatlerin) iletişimsizlik sonucu birbirlerini anlamamalarıdır. Özellikle İslam dünyası yeni mezhep çatışmalarına doğru giderken İslam'ın iki ana yorumunu temsil eden Şii ve Sünnilik arasında karşılıklı sağduyu ve iletişim kanallarının açık tutulmasına her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Prof. Dr. Sönmez Kutlu'nun, 27 Eylül 2013 tarihinde Çorum'da yapılacak olan “Şii-Sünni İlişkileri Çalıştayına” bir hazırlık olarak İslam Mezhepleri tarihçilerinden oluşan bir grubun gezi ve gözlemlerde bulunmak üzere İran'a gitmesinin çok faydalı olacağını belirtmesi üzerine, iki ülke ilim adamlarını buluşturma amacıyla Kum merkezli Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi'ne bir teklif sundum.

Sunduđum teklif karşı tarafta kabul gördü. Uzun süren hazırlık aşamasından sonra Kum İslami İlimler Havzası ulemasıyla Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan İslam Mezhepleri Tarihçilerinden oluşan bir heyetin 31 Mayıs-10 Haziran 2013 tarihleri arasında ortak bir çalıştay programı düzenlemesi hususunda görüş birliğine varıldı. bu tarihî gezinin tarihe geçmesi için “Şii-Sünni İlişkileri Çalıştayını” ile ilgili izlenimlerimi ana hatlarıyla kaleme almayı ve e-Makâlât dergimizde yayınlamayı istedim.

* Arř. Gör. İğdir Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı (habibdemir06@gmail.com)

31.05.2013-Cuma

Prof. Dr. Sönmez Kutlu (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Osman Aydın (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Mehmet Saffet Sarıkaya (Süleyman Demirel Üniversitesi), Prof. Dr. Mehmet Zeki İşcan (Atatürk Üniversitesi), Doç. Dr. Cemil Hakyemez (Hitit Üniversitesi)'den oluşan heyetimizi İran saatiyle 03.30 sıralarında Tahran İmam Humeyni havaalanında, bizi davet eden kurumun yetkilileriyle birlikte karşıladık. Yaklaşık 1,5 saatlik yolculuğun ardından konaklayacağımız Kum şehrindeki Pasargad Otel'i'ne ulaşım, odalara yerleşilmesinin ardından Cuma namazına kadar istirahate çekildik.

Bir Miting Alanı: Cuma Namazı

Cuma namazları İran'ın diğer tüm şehirlerinde olduğu gibi Kum'da da tek bir camide kılınmaktadır. Şu anda inşaatı devam ettiği için "Mosallâ" (Cuma Mescidi) görevini "Harem-i Fatıma-ı Ma'sume" de bulunan cami görmektedir. Namaz için camiye gittiğimizde daha önceden izin alındığı için caminin protokol bölümüne giriyoruz. Caminin oldukça büyük ve sade döşeli olması gözümüzden kaçmıyor. Cuma namazı, Şii mezhebine göre İmam Mehdi gaybette olduğundan dolayı farz olmadığından 1,2 milyonluk Kum şehrinde bize söylendiğine göre 20-30 bin kişinin katılımıyla kılınmaktaydı. Cami üç bölümden oluşmaktaydı: İlk bölüm mihrabın hemen arkasında yaklaşık 30 kişilik özel koruma altında Ayetullah el-Uzmâ'lara ayrılmış bölüm ve onun hemen arkasında, ikinci derecede önemli kişilerin namaz kılması için ayrılmış ve hatibin konuşma yapacağı büyük kürsünün önü ile arkasında normal vatandaşların kılacağı bölüm. Bizler ikinci bölümde hatibe yaklaşık 10 metre mesafede duruyoruz. Burası özel misafirler, milletvekilleri, belediye başkanları gibi kişiler için ayrılmıştı. Girer girmez gözümüze çarpan ilk hususlardan birisi kadınların Cuma namazına çok denebilecek sayıda katılımının olmasıydı. Erkeklerin hemen yanında perdeyle ayrılmış bir yerde namazlarını kılmaktaydılar. Şiilerin ilaveleri ile birlikte okunan ezanın ardından Ayetullah Beheştî, hutbesini irad etmek için kürsüye çıktı. Yaklaşık yarım saat dini konularla ilgili konuşmalar yaptıktan sonra hutbenin siyasi konuları içeren ikinci kısmına geçildi. Burada gündemdeki siyasi meseleler, yaklaşan se-

çimler vb. konular hakkındaki yorumlarını ve tavsiyelerini aktardı. Konuşması sıklıkla sloganlarla kesilmekteydi. Cemaat arasından pek çok kişi sağ el yumruklarını havaya kaldırarak: “Merg ber Amerika (Amerika’ya ölüm)”, “Merg ber İsrail (İsrail’e ölüm)”, “Merg ber Zidd-ı Velâyet-i Fakîh (Velâyet-i Fakîh’e karşı gelenlere ölüm)” vb. şeklinde sloganlar atmaktaydılar. Kendi camilerimizin olanca sessizliği ve sükûnetini düşündüğümüzde bu bize oldukça şaşırtıcı geldi. Cuma imamının kimi zaman heybetli kimi zaman ağlamaklı konuşması yaklaşık 1 saat kadar sürdükten sonra sıra Cuma namazını kılmaya geldi artık. Namazın ardından Türk heyetine “Hoşgeldiniz” anonsu yapılması bizim için bir jest olmuştu. Mihrabın hemen üstünde yan yana bulunan İmam Humeyni ve Ayetullah Hamaney’in resminin, namaz sırasında örtüldüğünü görüyoruz. Türkiye’deki Caferi camilerinde, özellikle Iğdır’da görmeye alıştığımız Hz. Ali, Hasan, Hüseyin ve diğer imamların resimlerinin olmaması ilginç bir farklılık idi.

Ayetullah el-Uzmâ Cafer Sübhânî ile Görüşme

Cuma namazının ardından otelimizde istirahate çekiliyoruz. İran’da halk büyük çoğunlukla saat 13.00 ila 17.00 arasında istirahate çekilmekte, bu sırada yollar tamamen ıssızlaşmakta ve esnaf kepenklerini kapatmaktaydı. Arap ülkelerinde uygulanmakta olan bu yaşam tarzının İran’da da tüm canlılığıyla devam ettiği görülmekteydi. Saat 17.00 sıralarında otelin önünde bizi bekleyen minibüsümüzle birlikte kısa bir şehir turu atmaya üzere yola çıkıyoruz. Rehberimiz İranlı Azeri Türklerinden olan ve Kum’da yaşayan medrese eğitimi almış ve en az bizler kadar Türkiye’yi bilen Seyid Muhammedî ile birlikte yol güzergâhımızda bulunan Kum şehrinin önemli medreselerini -tatil olduğu için- dışardan gözlemlenebilir buluyoruz. Bu sırada bazı medrese ve kurumların önünde durarak bunlarla ilgili bilgiler alıyoruz. İran’da Ayetullahların kendilerine ait resmî ya da gayri resmî müesseselerinin bulunduğunu ve buralarda çok sayıda öğrenci yetiştirdiklerini öğreniyoruz. Bu kısa gezintinin ardından saat 19.30’da Ayetullah Cafer Sübhânî ile olan randevumuza geçiyoruz.

Ayetullah Sübhânî, İran'da mevcut 10-15 civarındaki Taklit Mercilerinden ve İran'ın siyasi-dini hayatının önemli figürlerinden biriydi. "Defter" adı verilen ofisinde gerçekleştirilen buluşma, biz Mezhepler Tarihçileri açısından yaşayan Şii dünyanın önemli temsilcilerinden birisi ile yapıyor olması yönüyle büyük öneme sahipti. Karşılıklı selamlama konuşmalarının ardından Sübhânî, 1993 yılında Şiilik Sempozyumu için İstanbul'a geldiğini ve tebliğ sunduğunu belirtti. Burada gördüğü kadarıyla Türkiye'de Şiilik konusunda kalem oynatanların Şiiliği sadece muhalif kaynaklardan okuduklarını, asıl kaynaklara inemediklerini belirtti. Sönmez Kutlu, bu düşüncenin yanlış olduğunu Mezhepler tarihçilerinin hangi mezhep hakkında yazarsa yazsın o mezhebin ilk kaynaklarına müracaat etmek zorunda olduğunu, bunun yanında doğal olarak muhalif kaynakların da incelenmeye değer olanlarından istifade edildiğini ifade etti. Sübhânî, daha sonra sözlerine şöyle devam etti: "Tüm mezheplerin Peygamberden sonra teşekkül ettiği meselesi doğru değil. Özellikle Şiilik, Hz. Peygamber'in bi'setiyle beraber başladı. Şiilik peygamberin bir yoludur. Bu yolu devam ettirenler yaklaşık 250 kadar sahabe topluluğudur. Gadir-i Hum ile Şiilik olgunlaşmıştır. Yoksa Şiilik yeni bir mezhep veya hareket değildir. *İslam Tarihi ile Şiilik Tarihi* birbirinin aynısıdır. Peygamber basit temizlik kurallarıyla ilgili 16 tane sünnet ifade etmiştir, tüm Müslümanları ilgilendiren yönetim konusunda bir şey söylememiş olması düşünülebilir mi?"

Ayetullah Cafer Sübhânî ile Görüşme (31.05.2013) (Kum/İran)
(Fotoğraf: Basın Müşavirliği)

Sönmez Kutlu araya girerek: “İran’a Şiilik-Sünnilik tartışması yapmaya gelmediklerini, ancak kendi araştırmalarına göre diğer mezhepler gibi Şiiliğin de Peygamberden çok sonraları oluştuğunu” ifade ederek sözlerine şöyle devam etti: “Bu basit bir tartışma konusu değil, siyasi ve kelamî boyutu olan köklü bir meseledir. Bizim asıl üzerinde birleşmemiz gereken husus, mezhepler olmadan Allah’ın bizlere din olarak söyledikleridir? Bu noktaları tespit edelim ve bu ortak değerlerde buluşalım”. Daha sonra Sübhânî oldukça yaşlı olmasının da etkisiyle yine aynı görüşlerine paralel sözlerle devam edip bir anda konuyu Suriye meselesine getirip, Başbakan Sayın R.T. Erdoğan’a sitem etti. Sönmez Kutlu araya girerek Şii ve Sünni dünyanın ihtilaflarını çözenin yolunun “dinî inanç esasları” ile “mezhebî esasları” birbirinden ayırmak ve bu konudaki sorunları çözmek için “vahiy” ve “akıl”ın esas alınması gerektiğini belirtti. Sübhânî, “vahyin daha geniş aklın ise kısıtlı olduğunu” belirtti. Sönmez Kutlu, hem Ehl-i Sünnet hem de Şii edebiyatta birbirleri aleyhinde Kur’an ve akılla çelişen düşüncelerin olduğunu vurguladı. Bunun üzerine Sübhânî sınırlı bir şekilde “Örnek ver!” diyerek atıl-

dı. Sönmez Kutlu, “Bağdâdî’nin *el-Fark beyne’l-Fırak*’ında Şiilik aleyhine olan, Kuleynî’nin *el-Kâfî*’sinde ise, Fatıma nüshası Kur’an’dan bahseden ve mevcut Kur’an’dan bazı ayetlerin çıkarıldığına dair bilgileri aktardı ve bunların ayıklanması gerektiğini ifade etti. Sübhânî, Fatıma nüshası denilen şeyin bir “defter” olduğunu “Kur’an” olmadığını, meleğin söyledikleri ışığında birtakım olayların kaleme alındığını belirtti. Akşam namazı vaktinin gelmesiyle tartışma noktalanarak namaza geçildi. Sübhânî’nin imamlığında kılınan Akşam namazının ardından yorucu geçen ilk gün otele geçilmesiyle noktalanmış oluyordu.

01.06.2013-Cumartesi

Sabah saat 7.00’deki kahvaltının ardından, çalıştayın yapılacağı Uluslararası el-Mustafa Üniversitesinin “Kısa Süreli Eğitim Merkezi” ne doğru yola çıkıyoruz. Saat 9.00’da Merkezin sorumlularının da katılımıyla İftitâhiyye (Açılış) yapılıyor. Kur’an-ı Kerim tilavetinin ardından Üniversitenin tanıtımının yapıldığı video gösterisi izlenip, kurum yetkilisinin açılış ve selamlama konuşmasına geçiliyor. Burada Müdür Yardımcısı Seyid Tahaî yaptığı konuşmada, bu türlü akademik işbirliği toplantılarının iki ülke ilim adamlarının birbirini tanımalarına ve daha iyi anlamalarına katkı sağlayacağını belirttiikten sonra Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi’nin dünyanın Türkiye dâhil 100 kadar ülkesinde şubesinin bulunduğunu ve ülkeler arasında köprü kurma vazifesini üstlendiğini belirtiyor. Ardından Türkiye heyeti adına Sönmez Kutlu yaptığı konuşmada; kendilerinin de buraya geliş amaçlarının aynı olduğunu, mezhebin bugünkü nesillere nasıl taşındığını görmek ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak amacını taşıdıklarını belirtti. Program başlayana kadar yaklaşık 40 dakika, merkezin ilmi araştırmalar bölümü başkanı Prof. Berâtî’nin odasına geçiyoruz. Burada sohbet Sönmez Kutlu ile Berâtî arasında Arapça olarak devam ediyor. Berâtî, Türklerin büyük bir medeniyete sahip olduklarını, İran ve Türkiye’nin kendi aralarındaki problemleri çözüp beraber politika oluşturması halinde dünyada Müslümanların zulüm görmeyeceğini belirtti. Sönmez Kutlu ise, bu temennilere katıldığını bunu gerçekleştirmek için “Din” ile “Mezhebin” birbirinden ayrılması ve mezhepler öncesi İslam gerçeğine dönülmesi gerektiğini ifade etti. Ardından çalıştayın yapılacağı

salona geçiliyor ve çalıştay M. Saffet Sarıkaya'nın "Türkiye'de Aleviler" başlıklı konuşmasıyla başlıyor. Sarıkaya, konuşmasına Alevilik kavramını tanımlayarak başlayıp, Alevilerin tarihçesi ve günümüzdeki durumlarıyla ilgili açıklamalarda bulunduktan sonra sorulara geçiliyor. Burada, Alevilikle Teşeyyu'nun eş anlamlı gibi algılandığı ve bu bağlamda Arap Aleviliği/Nusayrilik ve Ehl-i Hakk ile Türkiye Alevileri arasındaki benzerlikler ya da farklılıklarla ve Türkiye Alevilerinin mehdilik anlayışı, Şiilikle ilişkisinin niteliği, Aleviliğin etnik yapısı meselesi gibi sorular sorulup cevapları büyük bir dikkatle dinleniyor. Katılımcıların konu ile oldukça ilgili oldukları gözleniyor. Ardından öğle yemeği ve istirahat için otele dönüyoruz.

Prof. Dr. M. Saffet Sarıkaya'nın "Türkiye'de Aleviler" adlı Konuşması
(01.06.2013) (Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

Saat 18.00’de Ayetullah Humeyni’nin bugün küçük çaplı bir müzeye dönüştürülen Kum’daki evine gidiyoruz. Evin oldukça mütevazı olduğu ve ziyaretçilerle dolu olduğunu gözlemliyoruz. Ardından İran’ın Meşhed’deki İmam Rıza türbesinden sonra en fazla ziyaret edilen ikinci mekânı “Harem-i Fatıma-ı Ma’sume”ye geçiyoruz. Fatıma, İmamiyye’nin yedinci imamı Musa Kazım’ın kızı, Ali er-Rıza’nın kız kardeşidir. Rivayete göre Fatıma, Ali er-Rıza Horasan’da Me’mun’un yanında bulunurken onu görmek üzere Medine’den yola çıkmış Kum yakınlarında hastalanınca bu şehre getirilip burada vefat etmiştir. Ölümünün ardından kendisi için büyük bir türbe yapılmış ve türbesi, o günden bugüne Şiiler arasında en fazla saygı gösterilen mekânlar arasında yer almıştır. Türbenin oldukça kalabalık ve dünyanın değişik yörelerinden özellikle Arapların yoğun ilgisine mazhar olduğunu gözlemliyoruz ve daha sonra otele dönüyoruz.

Humeyni'nin Kum'daki Evi 01.06.2013 (Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

02.06.2013-Pazar

Üçüncü günümüzde tekrar çalıştayın yapıldığı merkeze gidiyoruz. Sabah saat 09.50'de Kur'an-ı Kerim tilaveti ile başlayan programda ilk olarak Prof. Dr. Osman Aydın'ın "Türkiye'de Şia Algısı-Bilimsel Çalışmalar Ekseninde" başlığı altında Türkiye'de Şia ile ilgili dört algı çeşidinden bahsetti. Bunlar; a. Bilimsel yaklaşım b. İslamcılar'ın devrimle başlayan ve günümüzde azalan sempatik yaklaşımı c. Redçi yaklaşım d. Alevilerin Şia'ya bakışı. Ardından akademik camiada yapılmış Şiilik konulu doktora tezleri hakkında genel bilgi vererek konuşmasını bitirdi.

Prof. Dr. Osman Aydın'ın "Türkiye'de Çeşitli Kesimlerin Şia Algısı-Bilimsel Çalışmalar Ekseninde-" Adlı Konuşması (02.06.2013) (Kum/İran)
(Fotoğraf: Sönmez Kutlu)

Ardından Prof. Dr. Mehmet Zeki İşcan “Çeşitli Grupların Şia Algısı” başlığı altında özellikle İslamcıların Şia ve İran algısındaki kırılma noktaları ile ilgili önemli tespitler paylaştı. İslamcı kesimin devrimden sonra İran’ın yanında yer aldığını ancak bugün Suriye olayları neticesinde İran’a olan bu desteğini kestiğini, İran’ın yanında yer alma sırasının laik kesimlere geldiğini ve bu durumun büyük bir paradoks oluşturduğunu belirtti. Dayanamayıp söze karışan bir izleyici bu konuda kendisinin görüşünü merak ettiğini sorması üzerine İşcan, eskiden de İslamcıların durduğu yerde olmadığını bugün de olmayacağını kastederek “İslamcı olmadım, olmayacağım!” ifadesinden sonra salonda büyük bir uğultu koptu. Bunun sebebi biraz sonra anlaşıldı. Şöyle ki, İran’da “İslamcı” İslam’i savunan, dindar kesime verilen bir isim olduğu için İşcan’ın bu sözlerinden onun Müslüman olmadığı İslam’i savunmayan bir kişi olduğu izleniminin uyanmasının böyle bir tepkiye yol açtığı anlaşıldı. Ancak kısa süreli izahatın ardından konuşma devam etti. İşcan, konuşmasında Ali Bulaç, Abdülkerim Suruş, Kediver, Ekber Genci, Ali Şeriatî gibi isimlerin Türkiye’deki Şia algısında önemli rolleri olduğunu belirtince salondan yine bir uğultu yükseldi. İzleyicilerden birisi, Türkler Şia’yı bizim görüşlerine itibar etmediğimiz ve Şii olarak bile kabul etmediğimiz Abdülkerim Suruş gibi isimlerden mi öğreniyor yoksa? diye sorunca İşcan, Türkiye’deki özellikle İslamcı grupların bu isimlere yakınlık duyduğunu ancak akademik camianın bunlarla birlikte Şia’nın ilk kaynaklarına müracaat ederek bir Şia algısı oluşturduğunu belirtti. Ancak İşcan’ın sözleri salondakileri fazla tatmin etmemiş görünüyordu. Çünkü özellikle Kum havzasındaki alimlerde reformist görüşleriyle ön plana çıkan bu şahıslara karşı önemli bir antipati vardı. Bu isimlerin Şia ile birlikte telaffuz edilmesine bile tahammülleri yoktu.

Prof. Dr. M. Zeki İşcan'ın "Türkiye'de Çeşitli Kesimlerin Şia Algısı" Konulu Konuşması-02.06.2013-(Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

Sorular esnasında bir izleyicinin konuyu, Türkiye'de henüz ikinci gününe giren "Gezi Parkı" eylemleri ile ilişkilendirmesi, İran'da Türkiye'nin ne kadar dikkatle takip edildiğini göstermesi açısından son derece önemliydi.

İşcan'ın konuşmasından sonra gerginleşen salonu sürenin de azalması nedeniyle Doç. Dr. Cemil Hakyemez topladı. Konuşmasında Şii-Sünnî birlikteliğinin her iki ülke ve özellikle dünya dengeleri açısından çok önemli olduğunu vurgulayarak bu konuda her iki ülke âlimlerine büyük işler düştüğünü belirtti. Kendisinin "Şia'da Gaybet İnancı" konusunda doktora yaptığını, bu konuyu çalışırken özellikle Şia'nın temel kaynaklarına indiğini ve bütün Şii çalışmaları gördüğünü söyleyerek temel kaynak eserlerini tek tek saymasıyla salonda algı kısmen değişti. "Demek ki ilk dönem kaynaklarını da biliyorlarmış bunlar" şeklinde algılandı.

Doç. Dr. Cemil Hakyemez'in Konuşması- (02.06.2013) (Kum/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Konuşmanın ardından öğle yemeği ve istirahat için otele geçiyoruz. Merkez'in yetkililerinden özellikle Ayetullah Humeyni ve İran İslam Devrimi ile ilgili bize bilgiler vermesi için bir hoca talebinde bulunmuştuk. Saat 17.00'de tekrar Merkez'e gelerek Prof. Bahtâver tarafından verilen seminere katılıyoruz. Bizim açımızdan oldukça verimli geçen konuşmasında Bahtâver, Humeyni'nin hayatı, siyasi-fikri düşüncesi ve Velâyet-i Fakîh kurumu hakkında önemli bilgiler verdi. Karşılıklı soru-cevaplar şeklinde devam eden konuşmanın sonunda Mehdilik ile ilgili teorilere yer verildi ve onun hükümetinden bahsedildi. Cemil Hakyemez'in "Kiyamet günü gelmiş, Mehdi hükmetse ne olur, etmese ne olur!!" şeklindeki sözlerinin ardından gülüşmelerle konuşma sona eriyordu.

Prof. Dr. Bahtâver ile “Humeyni ve İslam Devrimi” Konulu Görüşme
(02.06.2013) (Kum/İran) (Fotoğraf: Basın Müşavirliği)

Görüşmenin ardından tekrar minibüsle, Kum’da bulunan çok sayıdaki merkezden biri olan “Ensâr-i Taha İslâmi İlimler Merkezi”ne doğru yola çıkıyoruz. Merkezin müdürü Hüccetü’l-İslam ve’l-Müslimîn Miyâneci bizleri sıcak bir şekilde kapıda karşıyor. Kendisi de Azeri Türklerinden olan Miyâneci, öncelikle merkez ve faaliyetleri hakkında bilgi verdi. Kurumun Anadolu’da İslam Mezhepleri özellikle Alevilik-Bektaşilik araştırmaları üzerine yoğunlaştığını ve bu konuda Türk heyetine çeşitli sorularının olduğunu bu amaçla bizleri davet ettiklerini belirtti. Amaçlarının İslam dünyasının vahdeti olduğunu, tekfir ve tekfircilere karşı olduklarını belirttikten sonra 73 fırka hadisini kabul etmiyoruz diyerek sözlerini bitirdi. Ardından Türk heyeti adına Sönmez Kutlu söz alarak kendi amaçlarının da bunlar olduğunu, buraya kavga ve münazara yapmak için değil birbirimizi daha iyi nasıl tanıyabiliriz amacıyla geldiklerini belirtti. Ardından soru cevap kısmına geçildi. Bir gün önceki Alevilik sunumundan eksik kalan günümüz Aleviliği hakkında akıllarına

takılan soruları sırayla sordular. Sorulardan birkaçı şöyleydi: “Aleviliğin nüfus yapısı hakkında bilgi verir misiniz?”, “Aleviler Türkiye’de neye itiraz ediyorlar?”, “Aleviler neden Atatürk’ü çok seviyorlar”, “Ehl-i Sünnet’in Aleviler hakkındaki görüşü nedir?” Yine oldukça ilginç diğer bir soru da "Laik olmayan bir hükümet düzeninde Aleviler sorun yaşayabilir mi?" şeklindeydi. Bu soruya Mehmet Zeki İşcan: "Sayın Başbakan kendinin bir dini olduğu için laik olmadığını ama devletin laik olduğunu kastetmiştir. Hatta o, son Mısır seyahatinde Mısır'ın yeni yöneticilerine laikliği tavsiye etmiştir. Alevi açılımı da Sayın Erdoğan'ın başbakanlığı zamanında söz konusu olmuştur. Bu yüzden Alevilerin sorun yaşaması söz konusu değildir" şeklinde cevap vermiştir. Sorulan sorulara bakıldığında “Alevilik” konusuna oldukça ilgili oldukları ve yakından takip ettikleri anlaşılmaktaydı. Ancak bunun yanında, “Alevilik” konusunda tutarlı, kitabi bilgidен çok kulaktan duyma bilgilere sahip oldukları gözlemlendi.

Bu soruların birkaçını M. Saffet Sarıkaya cevaplandırdıktan sonra yemek ve namaz arası verildi. Miyâneci'nin kıldırıldığı Akşam namazında Şiilerin namazda yaptıkları Kunut, selam vb. bazı sünnetlere yer vermeyerek Sünniler gibi kıldırması dikkat çekiciydi. Yemeğin sonunda masanın iki tarafında karşı karşıya oturan Sönmez Kutlu ve Hücetü'l-İslam ve'l-Müslimin Miyâneci arasında ilginç bir kelâmî tartışma başlamıştı. “Peşaver Geceleri” isimli kitaba nispetle “Kum Geceleri” adını verdiğimiz tartışma yaklaşık iki saat kadar sürmüştü. Muhataplar birbirlerine atışmalar şeklinde çeşitli sorular yöneltiyorlardı. “Din nedir?” “Mezhep nedir?” minvalli başlayan tartışma karşılıklı ayet ve hadis atışmalarıyla seyrine doyulamaz bir hale bürünmüştü. Konuşmanın bir yerinde Sönmez Kutlu'nun akli merkeze alan konuşmalarına dayanamayan rehberimiz ve tercümanımız Seyid Muhammedî, bu söyledikleriniz “Nehcü'l-Belâğa”da var deyince Kutlu, “Çünkü ikimiz de aklımızı kullanıyoruz” diyerek nükteli bir cevap verdi. Gecede dikkat çeken diğer önemli husus ise, tartışma alevlendiğinde dinleyicilerden birisinin “Salavat!” diye bağırıp salondakilere salavat çektirerek “ortamı yumuşatalım” mesajı

vermesiydi.¹ Ancak tartışma sırasında iki defa salavat çekilmesine rağmen kısa süreli dinlenmenin ardından tartışma yine tüm hızıyla devam ediyordu.

03.06.2013-Pazartesi

Sabah yapılan kahvaltının ardından salona geçildi. Bugünkü konu “İran’da Ehl-i Sünnet” idi. Konuşmacı, İran Cumhurbaşkanı’nın Ehl-i Sünnet danışmanı, eski “Hobregân meclisi” üyesi, İslami Mezhepler Takrib Kurumu Genel Başkan Yardımcısı, birinci ve ikinci dönem İran meclisinde Sistan, Belucistan eyaletinin milletvekilliğini de yapmış kendisi de Sünnî olan Mevlevî İshak Medenî² idi. Bizim için Tahran’dan Kum’a gelmişti. Konuşmasına öncelikle Ehl-i Sünnet mezhebine mensup olan İranlıların yaşadığı coğrafya hakkında bilgiler vererek başladı. Buna göre Sünnîlerin Sistan, Belûcistan, Kirmanşah, Gülistan, Horasan Rezevi’nin bir kısmı ve özellikle dış ülkelerle irtibatın daha yoğun olduğu sınır bölgelerinde yoğunlaştıklarını anlattı. Pakistan’daki Sünnî medreselerde okuyan birçok kişi olduğunu hatta bu hafta oradan ve İran’daki medreselerden mezun olan binlerce kişinin mezuniyet merasiminin yapılacağını bu arada Buhari hatimlerinin okunacağını ekledi. Buhari hatminin mezuniyetten sonra okunmasının İran’da çok uzun zamandan beridir uygulanan bir gelenek olduğundan bahsetti.

¹ İran’da halk arasında mevcut güzel uygulamalardan birisi de, iki kişi kavga ettiğinde ya da karşılıklı bir problem olduğunda taraflardan biri ya da bağımsız bir kişi tarafından salavat diye bağırlınca ve salavat çekilince “bunu daha fazla uzatmayalım!” anlamına gelmektedir. Mesela, bir trafik kazası olduğunda eğer can kaybı gibi bir şey yoksa, araya giren birisi, “Salavat” deyince ortalık yatışmakta ve taraflar dağılmaktadır.

² Mevlevî, İran’da Ehl-i Sünnet mezhebine mensup alimlere verilen bir lakaptır. Bu bilgiyi de ilk defa bu münasebetle öğrenmiş olduk.

Mevlevi İshak Medeni'nin "İran'da Ehl-i Sünnet" Adlı Konuşması
(03.06.2013) (Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

Kısa konuşmanın ardından soru cevap kısmına geçildi. İlk olarak Sönmez Kutlu söz alarak teşekkürlerinin ardından şu soruları sordu: Modern toplumda çeşitli gruplar kendi taleplerini birtakım kurumsal yapılar veya örgütlenmeler aracılığıyla devlete sunmaktadır. Örneğin Türkiye'de Aleviler, Şiiler ve diğer grupların bazı dernek ve vakıf gibi oluşumları var. Acaba İran'da Ehl-i Sünnet'e mensup kişiler dini konularla ilgili taleplerini ve şikâyetlerini devlete nasıl ulaştırmaktadırlar? Cevap olarak; İran'ın diğer modern toplumlardan farklılıklarının olduğunu, İslam devleti özelliklerini taşıdığı için burada herhangi bir sivil toplum örgütüne ihtiyaç duyulmadığını, istek ve şikâyetlerin ise çeşitli vasıtalarla dile getirilebileceği açık kanalların olduğunu belirtti. Örneğin, her eyalette milletvekilleri bulunduğunu ve bu milletvekillerinin kendi bölgesine ait sorunları doğrudan

hükümete ve meclis gündemine getirebildiklerini belirtti. Ayrıca doğrudan Rehber'e³ bağlı olarak görev yapan ve her ili, etnik ve dinî grubu temsil eden danışmanların bulunduğunu bunların muntazam zaman kendi görev bölgelerine giderek burada halkın taleplerini dinlediklerini ve bu bilgileri doğrudan Rehber'e iletebildiklerini bildirdi. Ayrıca Rehber'in mutat olarak çeşitli grupları toplu bir şekilde kabul ettiğini ve isteklerini aracısız bir şekilde dinlediğini belirtti. M. Saffet Sarıkaya, İran'da yaşayan Ehl-i Sünnetin nüfus oranını sordu. Cevap olarak ise, bu konuda herhangi bir istatistikî bilginin ellerinde bulunmadığını ancak tahmini olarak söylemek gerekirse 10-12 milyon civarında olduğunu belirtti. Cemil Hakyemez ise Medenî'nin özellikle Belûcistan ve Sistan bölgelerinde Sünnî kesim büyük oranda Hanefî olmasına rağmen Hanefiler arasında Selefiliğin gittikçe yaygınlaştığından bahsetmesine katkı olarak bunun muhtemel birkaç sebebinden bahsetti. Birisi dış güçlerin Selefiliği desteklemesi, bir diğeri Afganistan ve Pakistan'daki Hanefî medreselerini etkileme, diğeri Hanefilerin kendilerini yenileyememesi ve koyu Şii uygulamaların Sünnî Hanefiler üzerinde reaksiyon oluşturması ve bunun sonucunda Selefilerin sert söylemini benimsemiş olabileceklerinin düşünülmesi mümkün olabilir. Bu konu hakkında ne diyorsunuz? diye sordu. Cevap olarak Medenî, bu konunun sadece dış güçlerin bir oyunu olduğunu belirtti. Bu konuda derinlemesine bilgi sahibi olmadığı görülmüyordu. İran'ın genel siyasetinin de etkisiyle her olumsuzluğu dış güçlere bağlaması dikkat çekici idi. Osman Aydın, Sünnî medreselerin müfredatlarını kimin hazırladığını ve hazırlanırken geleneksel mi yoksa modern yöntemlerin mi kullanıldığını sordu. Medenî, medreselerin tüm programlarının bizzat kendi âlimleri tarafından hazırlandığını bunu hazırlarken geleneksel yöntemlerle birlikte çağın gereklerine de uyulduğunu söyledi. Yine Osman Aydın, ikinci bir soru olarak Buhari hatmi geleneğinin genellikle Ehl-i Hadis geleneğine ait olduğunu, Hanefî gelenekte bunun çok görülmediğini burada görülmesinin sebebinin ne olduğunu sordu? Medenî bu soruya tatmin edici bir cevap vermedi. Sa-

³ İran'da Dini Lider Ayetullah Ali Hamaney'e "Rehber-i Muazzam-i İnkılâb-i İslâmî"nin kısaltılmışı olarak "Rehber" şeklinde hitap edilmektedir.

dece, bunun çok eskiden beri uygulandığını, Hanefilerin de bu uygulamayı benimsediklerini ifade etti. Program saat 11.30'da bitti. Sonra Üniversitenin Rektörü ile olan randevuya gidildi.

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi Rektörü Ayetullah A'rafî ile Makamında Görüşme (03.06.2013) (Kum/İran) (Fotoğraf: Basın Müşavirliği)

Saat 12.00'de Rektör Ayetullah A'râfî ile görüşüyoruz. İran'ın en büyük ve imkânları en geniş üniversitelerinden birinin Rektör odasının oldukça mütevazı olduğu gözden kaçmıyordu. Öncelikle Rektör söz aldı ve heyete teşekkür etti. İki ülke arasında bu seviyede bir buluşmanın ilk olduğunu, bundan sonra bu gibi buluşmaların karşılıklı olarak devam etmesi temennilerini ifade etti. Konuşmasında Kum İslami İlimler Havzası'nın özelliklerini sıraladı. Burada dikkat çektiği önemli noktalardan biri özellikle devrim sonrası medreselerin felsefe geleneğinden her zamankinden daha fazla beslendiğini vurgulamasıydı. Kendisinin Sünnî dünyanın medreselerini incelediğini ancak felsefeye önem verilmediğini üzülenek gördüğünü ekledi.

M. Zeki İşcan, Türkiye için bunu kabul etmenin mümkün olmadığını, İlahiyat fakültelerinde felsefe derslerinin de yeteri kadar verildiğini ifade etti. Sönmez Kutlu ise felsefe geleneği demenin akıl demek olduğunu, eğer akıl daha çok kullanılırsa sorunların daha çabuk çözülebileceğini belirtti. Bu nedenle Havza'da felsefe eğitimin güçlü olmasının kendisini oldukça memnun ettiğini belirtti.

Öğle yemeği ve istirahatten sonra saat 17.30'da şehri tepeden gören Hızır dağına çıkıyoruz. Tepenin çıkış noktasında bulunan "Gomnâm-i Şehîdân" (Adsız Şehitler) adlı anıtı ziyaret ediyoruz. Burası İran-Irak savaşında şehit olup isimleri belli olmayanları temsil eden yapılan bir anıttı ve özellikle Iraklı Araplardan burada çok sayıda ziyaretçinin olduğu şaşkınlıkla görülmekteydi. İran'ın değişik şehirlerinde "Şehitlik" diyebileceğimiz irili ufaklı birçok mekân bulunmakta, bunlar halkın zihninde "şehadet" kavramını sürekli taze tutmaya yararmaktadır. Tepe noktasında inşa edilmiş, Hızır makamı olarak bilinen cami ziyaret edildikten sonra şehre hâkim tepeden bir süre ovaya yayılmış Kum şehrini seyrediyoruz. Ardından yorgun geçen bir günü daha bitirerek otelimize dönüyoruz.

Hızır Dağı'ndan Kum Şehri'nin Genel Görünümü-(04.06.2013) (Fotoğraf: Habip Demir)

04.06.2013-Salı

Biz Kufe'li Değiliz!

Bugün İmam Humeyni'nin 24. Ölüm yıldönümü etkinliğine katılmak üzere sabah erken saatte Tahran'a hareket ediyoruz. Şehrin çıkışındaki yoğun trafikten dolayı uzun bir yolculuğun ardından tören alanına varabiliyoruz. Kalabalıkları yarararak ve uzun üst aramalarından sonra içeriye ancak girebiliyoruz.

Humeyni'nin Kabri Önünde Bir Slogan "Biz Kufe'li Değiliz, Rehberimizi yalnız bırakmayacağız" (04.06.2013) (Tahran/İran)
(Fotoğraf: Cemil Hakyemez)

Humeyni'nin mezarının bulunduğu mekanda İran İslam İnkılabı Rehberi Ayetullah Ali Hamaney'in konuşmasını dinledik. Konuşmasında öncelikle Humeyni'nin kişisel özelliklerinden bahsetti. Ardından yaklaşan seçimlerle ilgili temennilerinden bahsetti. Seçimlerde sadece bir oyunun olduğunu onu da kimsenin bilmediğini vurguladı. Dış güçlerin İran'daki seçimlere müdahale niyetlerinin olduğunu ancak bunların İran halkını tanımadıklarını belirtti. Konuşması sık sık sloganlarla kesildi. "Merg ber Amerika"(Amerika'ya Ölüm), "Merg ber İsrail"(İsrail'e Ölüm), "Ey Rehberi Azade Amadeyem Amade"(Ey Özgür Rehber, Hazırım, Hazır!) "Merg ber Zıdd-ı Velâyet-i Fakih"

(Velâyet-i Fakîh'e karşı gelenlere ölüm!) şeklinde sloganları burada da duyuyoruz. Bulduğumuz bölüme girerken Hindistan'dan gelen bir grubun elindeki pankart ilgimizi çekti. Aynen şöyle yazıyordu: "Biz Kufeli değiliz, Rehberimizi yalnız bırakmayacağız!!" Yine Arap oldukları görülen bir grubun elinde "Araplar Nasrallah'a, Nasrallah Hamaney'e Bağlıdır" yazılı bir pankart vardı. Dikkat çeken diğer bir husus da devletin neredeyse bütün üst düzey yetkililerin hazır bulunduğu böylesine bir ortamda, çok yoğun güvenlik önlemleri alınmasına rağmen etrafta ve binanın üstlerinde elinde silah olan bir tek kişi bile görmememiz oldu. Türkiye'deki manzaralara kıyasla bu durum bizleri şaşırttı.

Rehber'in konuşmasının ardından tekrar Kum'a dönüyoruz. Akşam hocalarımızla birlikte Harem-i Fatıma-ı Ma'sume'nin yakınlarındaki Pazar yerine gezmeye gidiyoruz. Burada elimizdeki paraları İran parasına çevirmek için gittiğimde Türk Lirasının normalde olması gereken değer altında değiştirildiğini gördüm. Bunun sebebini sorduğumda satıcı, "Gezi Parkı" eylemlerine vurgu yaparak "Türkiye'de savaş var, bilmiyor musun?" diye cevap verdi. Bu durum olayların yurt dışındaki yankısını göstermesi açısından oldukça rahatsız ediciydi.

Mehdî'ye Mektup: Cemkerân Mescidi

Güneş ufukta kızılığa bürünürken Kum'un en önemli tarihi ve dini mekânlarından birisi olan "Cemkerân Mescidi"ne doğru yola çıkıyoruz. Cemkerân mescidi Kum şehrinin dışında yapılmış, oldukça görkemli mimariye sahip bir mekândı. Rivayete göre, burada bulunan arsanın sahibi hicri 373 yılında bir gece rüyasında Mehdî'yi görmüş ve Mehdî kendisine "Allah bu toprağı diğer topraklardan farklı kıldı, artık burada ziraatla uğraşamazsın!" demiş bunun üzerine toprağın sahibi burayı vakfederek burada bu mescit inşa edilmişti. Uzun ve geniş avlusu binlerce insan tarafından doldurulmuştu. Genellikle Salı ve Çarşamba akşamları burada on binlerce kişi toplanarak "Teveşül Duası" adı verilen bir duaya iştirak etmekteydiler. Bugün de o gecelerden birisi olduğu için mescide Kum'dan ve diğer şehirlerden akın akın insanlar gelmekteydi. Şiili-

ğın ne kadar canlı bir şekilde yaşadığını görmemiz açısından oldukça önemli bir deneyimdi.

Cemkerân Mescidi 04.06.2013 (Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

Mescidin arka tarafında üzeri kapatılmış bir kuyu bulunmaktaydı. Bu kuyunun altından bir kanal vasıtasıyla su akmaktaydı. İnanişâ göre bu kuyuya bir mektup atıldığında, mektup İmam Mehdi'ye ulaşmakta ve O da mektupta yazılanlara icabet etmekteydi. Kuyunun etrafı mektup yazan insanlarla doluydu. İlginç bir nokta da rehberimiz Seyid Muhammedi'nin kuyunun bulunduğu alana gelmemiş olması, bizi yalnız göndermesiydi. Sebebini sorduğumuzda, halka ait böyle bir inanışın Şii alimler tarafından tasvip edilmediğini eğer kendisi buraya girerse üzerinde dini kıyafet olduğundan halk tarafından bu yapılan şeyin müspet bir şekilde yorumlanabileceğini o yüzden buna prim vermemek için gelemeyeceğini söyledi. Bu arada Sönmez Kutlu bana hitaben: "Sana yeni bir Doktora konusu veriyorum. Bu kuyuya atılan mektupları ele geçirip içeriklerini tahlil edeceksin!" diyerek takıldı. Gecenin ardından otele dönüyor ve yorucu bir günün izlerini güzel bir uykuyla gidermeye çalışıyoruz.

Cemkerân Mescidi'nde Mehdi'ye Mektup Gönderme Yarışı- 04.06.2013
(Kum/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

05.06.2013-Çarşamba

Tahran

Bugün programımızda Tahran gezisi var. Sabah erken saatte kalkıp kahvaltımızı yaptıktan sonra bizi Tahran'a götürecek minibüsü beklemeye koyulduk. Küçük bir minibüste sıkışarak yapılan yolculuğun ardından ilk olarak İmam Humeyni'nin kabrini ziyarete gidiyoruz. Humeyni için şehrin dışında oldukça görkemli bir türbe yapıldığı ve ölüm yıldönümünün de etkisiyle burasının değişik şehirlerden gelen misafirlerle dolu olduğu dikkatlerden kaçmıyordu.

Humeyni'nin Kabri 05.06.2013 (Tahran/İran) (Fotoğraf: Cemil Hakyemez)

Kısa ziyaretin ardından bugün Tahran'ın dış semtlerinden biri olan Rey şehrinde bulunan Abdülazim el-Hasenî, İmamzâde Tâhir ve İmamzâde Hamza'nın türbelerinin bulunduğu yere gidiyoruz. Abdülazim el-Haseni, hicri 3. asırda mevcut yönetimin baskıları nedeniyle önce Medine'den Taberistan bölgesine kaçan, ardından Taberistan'dan Rey'e gelerek burada ikamet eden ve Rey'de Şiîliğin yayılmasında önemli rolü olan Hz. Hasan soyundan gelen bir kişidir. Öldükten sonra onun türbesi Şiîler tarafından en çok ziyaret edilen yerlerden biri olmuş, bu durum günümüze kadar aynı şekilde devam edegelmiştir. Türbenin içerisinin tamamen kristal ve kesme camlarla kaplı olduğu ve Kum'daki Masume türbesinden bile daha görkemli ve nispeten daha kalabalık olduğunu gözlemliyoruz.

Abdülazim el-Haseni Türbesinin Bir Koridoru (05.06.2013) (Tahran/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Buradaki ziyaretin ardından, devrimden önceki Pehlevî hanedanının “Sâdâbâd” adlı verilen sarayına doğru yola çıktık. Saray, sırtını dağa vermiş, şehre nispetle havası oldukça temiz, geniş bir alanda kurulmuş ve tamamen yeşil dokusu ve tüm görkemi ile muhafaza edilmişti. Genellikle devrim yapılan ülkelerde eski yönetimi temsil etmesi nedeniyle ilk olarak yıkılabilecek böylesi bir esere dokunulmayıp müze haline getirilmesi takdire şayan bulundu.

Öğle yemeği için İran ev yemeklerini bulunduran bir lokantaya gidiyoruz. Oldukça acıkmış olmanın verdiği iştahla masadaki yemekler afiyetle yeniliyor. Öğle yemeğinden sonraki istirahatlere alıştığımızdan, üzerimize bir ağırlık çöküyor ancak uyuyamadan yola devam etmek zorunda kalıyoruz. Fakat bu duruma daha fazla dayanamayacağız...

Yemeğin ardından yine Tahran'ın dağa yakın kesiminde bulunan İmam Humeyni'nin evi ve bütün konuşmalarını yaptığı "Cameran Mescidi"ne doğru yola çıkıyoruz. Humeyni'nin evi oldukça mütevazı döşeli, iki odalı küçük bir daireydi. Bu dairede yabancı ülkelerden gelen devlet adamlarını ağırlamış olduğu bilgisi bizde şaşkınlık uyandırdı. Dairede ilgimizi çeken diğer şey bir tabloydu. Bu tablo Fransız bir konuk tarafından getirilmiş ve Rahip Bahira'nın gözlemine dayanarak Peygamberimizi temsilen çizilmiş bir portreydi. Humeyni daha önce aynı konuda getirilmiş tabloları geri çevirmiş fakat bu tabloya dokunmamış ve odanın bir kenarında muhafaza edilmesini istemişti. Ardından Humeyni'nin konuşmalarını yaptığı mescide geçtik. Diğer hocalarımız aralarında konuşmaya dalınca bir köşede uykuya dalmıştım ki aniden görevlinin bağırisıyla uyandım. Bir de etrafıma baktım ki meğer grubun tümü yanımda uykuya geçmiş! Görevli kibar bir şekilde bizim dışarıya çıkmamızı rica etti. Araya girilip yabancı misafir olduğumuz söylenince neyse ki durumu kurtarmıştık!

Buradaki ziyaretimiz bitince Milat Kulesi'ne doğru yola çıkıyoruz. Yolu gözlemlerken Tahran'ın Kum'a göre oldukça modern giyimli kişilerle dolu olduğunu görüyoruz. Şehir oldukça temiz ve trafiği saymazsak oldukça düzenli ve tertipliydi. Sonra 463 m yüksekliğe sahip Milat kulesine çıkıp, Tahran şehrinin ne kadar düzenli bir şehir olduğunu daha net bir şekilde görebiliyorduk. Burada sergilenen dünyadaki diğer şehirlere ait kulelerin minyatürlerinin arasında Ankara'daki Atakule'nin esamisinin okunmayışı dikkatlerimizden kaçmıyordu.

Yorucu geçen bir günün ardından saat 22.30'daki Meşhed uçağımıza binmek için Mehrabad Havaalanına doğru yola çıkıyoruz.

06.06.2013-Perşembe

Tüm Boyutlarıyla Yaşanan Şiilik: Ali er-Rıza Türbesi

Gece saat 12.00'de, uçak yolculuğunun ardından bugünkü İran Horasanının merkezi olan Meşhed şehrindeki otelimize yerleşiyoruz. Meşhed, tarihte Tûs olarak bilinen bugün sadece kalıntıları kalmış bir yerleşim yerinin hemen yakınına kurulmuş ve bugün oldukça modern bir şehir. Buranın önemi İmamiyye'nin sekizinci imam ola-

rak kabul ettiği Ali er-Rıza'nın kabrinin burada bulunmasındandır. Dünyanın her yerinden gelen Şii ziyaretçiler için burası tarihte olduğu gibi günümüzde de tüm canlılığını aynen korumaktadır. Rivayete göre Ali er-Rıza, Abbasi halifesi Me'mun tarafından veliahdı olması için, Medine'de bulunan ikametgâhından Me'mun'un bulunduğu Merv şehrine davet edilmiş, burada yaklaşık üç yıl kaldıktan sonra hicri 203 yılında Me'munla beraber yaptığı Bağdat'a dönüş yolculuğu sırasında Tûs şehrinin yakınlarında vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Zamanla burası Şia mezhebine mensup kişilerce kutsal görülüp, ziyaretgâhı etrafında oluşturulan menkıbe edebiyatının da etkisiyle önemli bir ziyaret mekânına dönüştürülmüştür.

Ali er-Rıza'nın Türbesinde Bir Cenaze Namazı-(06.06.2013) (Meşhed/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Sabah kahvaltısının ardından otelden yaklaşık bir kilometrelik yolu yürüyerek Ali er-Rıza'nın kabrine doğru yola çıkıyoruz. Şehrin caddeleri ziyaretçi akınından dolayı oldukça kalabalık, kimi zaman yürümekte zorluk çekiyoruz. Oldukça büyük bir alana yayılan, halen de ziyaretçi sayısının artmasına paralel bir şekilde genişletilmeye devam eden devasa yapının içinde bir rehber yardımı olmaksızın

yolumuzu bulmak imkânsız gibi bir şey. Rıza'nın türbesinin bulunduğu makama girmeye çalışırken inanılmaz bir izdihamla karşılaşıyoruz. Türbenin görülmesiyle birlikte yaşanan duygu selini ziyaretçilerin gözlerinden akan yaşlarda çok rahatlıkla izleyebiliyoruz. İnsanlar oraya dokunabilmek, ellerini yüzlerini sürebilmek için birbirleriyle amansız bir şekilde yarışıyorlar, çoğu zaman ziyaretçi akışının sağlanabilmesi için görevlilerin müdahalesi gerekli hale geliyor. Bir kenara çekilip hep birlikte yaklaşık on dakika görüntüleri çıplak gözle izliyoruz. İnsanlar kendilerinden geçiyorlar, bazıları ellerinde bebekleri ve çocuklarıyla gelip onların da orayı öpebilmesini sağlayabilmek için izdihama aldirmeden onları kalabalığın arasından türbeye yaklaştırmaya çalışıyorlar. Hepimiz meraklı bir şekilde insanların oraya dokunabilmek için verdiği mücadeleyi gözlemliyor, mezhebin halkın zihninde ve yaşantısındaki tüm canlılığını izlemenin heyecanını yaşıyoruz.

Ali er-Rıza'nın Kabrine İhtiram (06.06.2013) (Meşhed/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Buradaki ziyaretin ardından alanda bulunan Kur'an müzesini ziyaret ediyoruz. Burada bizim Türkiye'den geldiğimizi öğrenen bir görevlinin rehberliğinde birbirinden ilginç özellikleri olan eski yeni el yazması Kur'an-ı Kerimler ve özellikle İmamiyye Şiası'nın imamlarına nispet edilen Kur'an yazmalarını inceliyoruz. Ardından öğle namazını kılmak için tekrar kabrin bulunduğu yere dönüyoruz. Yoğun kalabalığın arasında bulduğumuz bir yerde güçbela namazımızı kılabiliyoruz.

Hız. Ali Tarafından Yazıldığı Söylenen Kuran Nüshası (06.06.2013) (Meşhed/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

Gazali'nin Kabrinin İzinde: Tûs

Programımızda olmamasına rağmen Tûs'da bulunduğu bilinen İmam Gazali'nin kabrini de ziyaret etmek istediğimizi bildiriyoruz. Gelen olumlu cevaba binaen bir minibüs tutulup güneşin batmasına yakın yola çıkıyoruz. Kısa süreli yolculuğun ardından bir köye ulaşıyoruz. Hemen yanı başında etrafı korumaya alınmış harabelerin eski Tûs şehrine ait olduğunu öğreniyor ve Gazali'nin kabrinin yerini soruyoruz. Birkaç kişiye daha sorduktan sonra, köyün dışındaki yolun üzerinde etrafı tel örgüyle çekilmiş, kendisine bir tabela

bile çok görülmüş, mahzun gözlerle bize bakan bir yıkıntı ile karşılaşıyoruz. İran'daki Şîa ile bir şekilde alakalı en küçük bir mezara nispetle Gazalının kabrine verilmeyen önemi görmek heyetimizde ister istemez bir burukluk yaratıyor. Daha sonradan öğrendiğimize göre bu mezar yeri, yaklaşık üç yıl önce keşfedilmiş. Önceleri Gazali'nin isminin yazılı olduğu bir mezar taşından dolayı başka bir yer onun mezarı olarak biliniyorken şimdi bu yeni mezarın bulunduğu söyleniyor. İran Kültür Bakanlığı yetkilileri bu mezar yerinin Gazali'ye ait olduğunu henüz tescillemediği için mezar üzerinde bir çalışma yapılmadığını söylemekteler.

İmam Gazali'nin Kabri Olduğu Söylenen Yer (06.06.2013) (Meşhed/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Güneşin batışını izleyerek otelimize dönüp hazırlıklarımızı yapıyoruz ve uçağımıza yetişmek için tekrar havaalanının yolunu tutuyoruz. Ancak havaalanına vardığımızda saat 23.15'teki uçağın rötar yapacağı duyuruluyor, bunun üzerine hepimiz havaalanındaki mes-cide giderek burada beklemeye başlıyoruz. Saat 01.30'da uçağa doğru yöneliyoruz. Ancak gördüğümüz sanki bir uçak değil de gemiyi andırıyor. Hiçbirimiz böyle bir uçağa daha önce binmediğimizi

vurgulayarak koltuğumuzu bulmaya çalışıyoruz. İçimden bu uçağın havalanamayacağını geçiriyorum. Tahminen uçak 650-700 kadar yolcusuyla havalanıyor. Gecenin sonu yaklaşırken Tahran havaalanına ufak bir türbülânstan sonra inmeyi başarıyor. Yorgun bir günün ve gecenin ardından sabah saatlerinde Kum'daki otelimize ulaşıyoruz.

07.06.2013-Cuma

Normal programımıza göre bugün Isfahan yollarında olmamız gerekiyor. Ancak Meşhed'den çok geç döndüğümüzden ufak değişiklikler yapıp, bunu Pazar gününe bırakıyoruz. Pazar günü yapacağımız görüşmeyi bugüne alıyoruz. Ayetullah Necmüddin Tabesî ile randevu alıp ofisine gidiyoruz. Konumuz “Şîi Tefekkürü”. Tabesî, heyetimizi sıcak bir şekilde karşıladıktan sonra, uzun bir giriş konuşması yapıyor. Burada Sünnî-Şîi ayrımının nedenlerini, yabancıların Müslümanlar üzerinde oynadıkları oyunları merkeze alarak izah etmeye çalışıyor. Uzun konuşmayı dinlerken notlarıma günümüz Müslümanlarının nedense kendilerini sorgulamayıp her zaman olduğu gibi yine suçu dış güçlere bağlama hastalığına işaretle “Düşman belli: Dış güçler” şeklinde notumu alıyorum. Bu arada Sönmez Kutlu'nun konuşmasıyla irkiliyor ve şunları yazıyorum: “Bugün Müslümanlar dine göre değil, içine düştükleri psikolojik duygusallıkla karar veriyor ve ona göre hareket ediyorlar. Aslında bu tutum ve davranış biz Müslümanlara yakışmıyor. İster Esed ister muhalif kanattan olsun, masum insanları öldürmelerini kabul etmiyoruz. Müslümanlar akla ve ilme göre olaylara yaklaşmalılar. Hak ve adaletten yana olup zulmün karşısında olmalılar. Suriye sorununun, İslam Hukuku'nun insan hakları çerçevesinde (mekâsıdu's-Şeria) çözülmesi gerekir. Devletlerin milli çıkarları doğrultusunda ve mezhepçilikle çözülemez. İnsanların dini ve siyasi fikirlerinden dolayı birbirini tekfir etmesi bile mümkün değilken düşüncelerinden dolayı öldürülmesi nasıl mümkün olabilir!”

Ayatullah Necmüddin Tabesî ile Ofisinde Görüşme -(07.06.2013)
(Kum/İran)
(Fotoğraf: Seyid Mehdi Muhammedî)

Bunlardan sonra konu Ehl-i Beyt'e geliyor. Sönmez Kutlu'nun Kur'an'da Peygamberin hanımlarının müminlerin annesi olduğu ifadesinden hareketle bütün Müslümanlar ve Ehl-i Kible mecazen Ehl-i Beyt'tir demesi üzerine Ehl-i Beytin kapsamı üzerinde ufak çaplı bir tartışma yaşandı. Daha sonra Tabesî konuyu tekrar İran-Türkiye ilişkilerine getiriyor. Bu durumu artık kanıksıyoruz. İran'da bulunduğumuz tüm süre içerisinde konuştuğumuz herkes sözü bir şekilde siyasi olaylara getirmeyi çok seviyor. İran'da yediden yetmişe herkesin siyaseti yoğun bir şekilde takip ettikleri, yaşanan her olayla ilgili mutlaka bir yorumunun olduğunu öğreniyoruz. Sönmez Kutlu araya girerek "zulmün ve adaletin azı olmayacağını, kim tarafından gelirse gelsin adaletin tarafında yer almamız gerektiğini" vurguluyor. Sözlerini "İlim olmadan Müslümanların zafere ulaşamaya-

cağını” vurgulayarak sona erdirirken Tabesî konuşmasını, “Hiroşimayı ilmi olanlar yıktı, o halde ilim tek başına yeterli değildir, ahlak da lazımdır” ifadesi üzerine ahlakın da önemi üzerinde ittifak ediyor.

08.06.2013-Cumartesi

Sabah kahvaltısının ardından çalıştay programımızda yer alan mezhepleri yakınlaştırmak amacıyla kurulan “Takrib Kurumu” konulu konuşmayı dinlemek üzere Merkez’e doğru yola çıkıyoruz. Bugünkü konuşmacı, İran İslamî Havzalar Uluslararası Müdür Yardımcısı, eski İslami Mezhepler Takrib Kurumu Genel Müdür Yardımcısı, halen İran Hac İşleri Bakanlığında Ehl-i Sünnet ile ilgili bölümün başkanlığını yürüten Dr. Zamânî idi.

Konuşmasına İran devriminin başlangıç günlerinden itibaren “Takrib” konusunda çalışmalar yaptığını söyleyerek başlayan Zamânî, günümüzde takribe karşı çıkan ifrat kesimlerin olduğunu bildiklerini ancak bunu aşmak için çalışmalarına devam ettiklerini ifade etti. Ardından yapılacak bir Takrib’in temel prensiplerini şu maddeler halinde sıraladı:⁴

1. İslam’ın özü Kelime-i Şehâdet’tir. Bütün Müslümanlar bu kelime de birleşir. (Kelime-i Şehadet’te Hz. Ali ilavesi yapılmadı.)
2. Bütün Müslümanların sahip oldukları mezheplerinin ortak noktaları ihtilaf noktalarından daha çoktur. Dolayısıyla ortak noktaların öne çıkartılması esastır.
3. İhtilaf olarak görülen bazı hususlar da tevehhümden ibarettir. Dikkatlice bakıldığında bunların zannedildiği gibi ihtilaf olmadığı görülür.
4. Müslümanlara Kur’an’da Ehl-i Kitapla ilişkiye girmeleri emr olunmuşken farklı mezhep mensubu Müslümanların birbirleriyle ilişkiye girmemeleri düşünülemez.
5. Kur’an kardeşliği emr edip tefrikayı nehyetmiştir.

⁴ Konuşmanın bu kısmı Prof. Dr. Mehmet Saffet Sarıkaya hocamızın notlarından istifade edilerek hazırlanmıştır. Kendisine teşekkür ediyorum.

6. Akıl sahipleri ortak düşmanlara karşı birlikte hareket etmenin gerekliliğini bilir. Bu bağlamda dünya siyasi konjonktüründe Müslümanlarında birlikte hareket etmeleri elzemdir.

Yine Takrib'in dört merhalesinin olduğunu belirterek bunları şu şekilde sıraladı:

1. Kavga ve mücadeleyi bir kenara bırakarak bir arada yaşamak;
2. İlmî, içtimai kültürel işbirliği yapmak;
3. Âlimlerin birlikte çalışarak yanlış anlaşılma ve ihtilafları bertaraf etmesi;
4. Mezhep âlimlerinin kendi görüş ve delillerini ortaya koyarak en güçlü ve doğruyu yakalamaya çalışmak.

Saat 15.00'te "Merkez-i Tahkikât-ı Kompüter-i Nûr" adlı kuruma gidiyoruz. Burada Şîa'nın bütün kaynak kitaplarının DVD'lere aktarıldığını ve halen de aktarılmaya devam edildiğini öğreniyoruz. Hadis, Fıkıh, Tefsir, Kelam, İran Tarihi, Coğrafya gibi belli bir konuya ayrılmış DVD'ler yanında bazı önemli şahısların bütün eserlerinin bir araya getirildiği eserleri de görüyor ve bolca satın aldıktan sonra tekrar Merkez'e dönüyoruz.

Saat 17.00'de programın son konuşmasını Sönmez Kutlu "Günümüz İslam Dünyasının Problemleri" başlığıyla yaptı. İslam dünyasının içinde bulunduğu açmazdan bahsederek bunun çözüm yolunun tarih ve geçmişi birbirinden ayırmak ve Müslüman bireylerde bireysel sorumluluk bilincinin geliştirilmesi olduğunu vurguladı. Böyle yapıldığı takdirde, geçmişi Şii ve Sünnî tarihi olarak görmenin ve geçmişte inanca yer açmanın önüne geçilebileceğini belirtti. İkinci vurgu, vahiy dışında her şeyin beşeri olduğunu söylemesiydi. Ardından salondan itirazlar geldi. Sönmez Kutlu'nun Hz. Peygamberin Kur'an dışında vahiy almadığını, onun sünnetinin vahiy ve akıl kategorisi ile ilişkisi açısından aklın bir verisi olduğunu belirtmesinden sonra, İmamlarına dahi bir tür vahiy isnat eden kesimden tepki gelmesi gayet doğal karşılanmalıydı. Salondakilerin Kur'an'da bulunmadığı halde namaz ve hac ile ilgili uygulamaların vahiysiz nasıl mümkün olabileceğini sorması üzerine Kutlu "Namazın unsurlarının Kur'an'da yer aldığını, Hz. Peygamberin bunu bir düzene koyduğunu, Allah'ın ayette bu şekilde namaz kılmayı onayladığını" söyledi. Diğer bazı konularda olduğu gibi, bu konuda da Allah,

Peygamberinin yaptığı uygulamaları tasvip edip onun hakkında vahiy gönderme gereği hissetmemiştir” şeklinde cevap verdi. Konuşmanın ardından tekrar otelimize dönüp, buzdolabında bir gün beklemiş güzel İran karpuzuyla günün yorgunluğunu atıyor, yarınki Isfahan yolculuğuna dinç başlamak için güzel bir uyku çekiyoruz.

Prof. Dr. Sönmez Kutlu'nun “Günümüz İslam Dünyasının Problemleri” Konulu Konuşması (08.06.2013) (Kum/İran) (Fotoğraf: Habip Demir)

09.06.2013-Pazar

Isfahan'a Yeni Lakap: “Nısfu'l-Cinân”

Sabah saat 07.00'de İran'ın ve dünyanın en güzel şehirlerinden birisi olan Isfahan'a doğru gizemli bir yolculuğa çıkıyoruz. Aracımız çölün içlerinde ilerlerken Isfahan şehri bir serap gibi karşımızda duruyor. Şehir içindeki kısa tur sırasında çöle inat şehrin yemyeşil dokusu ve düzenliliği bizleri adeta büyülüyor. Kendisine boşuna

“Nısf-ı Cihan” denmediğine şahit oluyoruz. İlk durağımız Zerdüştlere ait kalıntıları günümüze ulaştıran Ateşgede oluyor. Yüksekten korktuğum için tepeye çıkmaya cesaret edemiyordum, burada hocalarımı yalnız bırakıyorum. Sönmez Kutlu hocamız patika yoldan hızlı bir şekilde tepeye tırmanıyor ardından diğer hocalarımız onu takip ediyordu. Aşağıdan onları biraz tedirgin şekilde izliyor, bir kaza çıkmaması için dua ediyordum. Sağ salim aşağıya inmelerinden sonra derin bir nefes alıp yolumuza devam ediyoruz.

Siyo Se Pol (33 Köprüsü) (09.06.2013) (Isfahan/İran)
(Fotoğraf: Habip Demir)

Öğle saatlerinde dünyanın en büyük meydanı olarak kabul edilen Nakş-ı Cihan'dayız. İnanılmaz güzelliğe sahip meydanı gördüğümüzde bir anda kendimizi tarihin derinliklerinde seyahat ederken buluyoruz. Meydanın içinde yapılan modern ile tarihi dokuyu birleştiren restoranda İran'a ait yöresel yemekleri büyük bir iştahla yerken kendimizi bir masalda hissediyoruz. Özellikle “Fesencân” adlı nar sosuyla hazırlanmış tavuklu yemeğin çok hoşuma gittiğini belirtmeliyim. Ardından tarihi çarşının içerisindeki el yapımı ürün satan mağazalar büyük bir dikkatle gezilip alışveriş yapıldıktan

sonra İsfahan'ın tarihi güzelliklerinden birini daha görmeye gidiyoruz. “Siyo Se Pol”(33 Köprüsü) ya da “Allahverdi Han Köprüsü” olarak bilinen ve Şah Abbas zamanında yaptırılan 293 m uzunluğundaki köprü şehrin ortasından geçen ırmağın her iki yakasını birleştiriyor. Olağanüstü bu güzellik karşısında büyüleniyor ve eşsiz manzaranın tadını çıkarıyoruz. Sönmez Kutlu, hayranlığını ifade etmek için artık bu şehrin adını “İsfahan Nısf-ı Cihân”(İsfahan Dünyanın Yarisı) değil “İsfahan Nısfu'l-Cinân”(İsfahan Cennetlerin Yarisı) olarak değiştiriyorum diyor ve bizler de onu tasdik ediyoruz. Gezimiz yine Şah Abbas tarafından yaptırılan “Çehel Sütun”(Kırk Sütun) adlı sarayı görerek devam ediyor. İçerisindeki minyatürlerin halen canlılığını koruduğu gözden kaçmıyor. Özellikle Çaldıran Savaşını konu alan, bir elinde kılıçla Şah İsmail'i diğer tarafta toplarıyla Yavuz Sultan Selim'i anlatan minyatür ilgimizi çekiyor. İranlıların, Safevilere ait bir mağlubiyet resminde bile kendi Şahlarının kahramanlığını vurgulayan bir tasvirle yeni nesillerine adeta mağlubiyeti unutturmuş bir tasvir çıkarmaları ilginçti.

Arkamızda tatlı hatıralar bıraktığımız İsfahan'ı geride bırakıp Kum'un yolunu tutuyoruz. Otele ulaştığımızda saat 22.00'yi vuruyor ve sabaha karşı binilecek dönüş uçağı için hazırlıklar başlıyor.

Dolu dolu geçen İran'daki programımız hocalarımızın Tahran İmam Humeyni Havaalanına bırakılmasıyla sona eriyor.

